עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ את השור וְיַחֲזִיק בבית, ובכך יקנם.
הברייתא מפרשת דיני פדיון הקדש: הבא לקנות חפץ מהקדש,
וּמְשָׁכוֹ מהגזבר בְּהֵיתוּ שׁוה מָנֶה – מאה זוז, וְלֹא הִכְפִּיק לְפִדּוּתוֹ –
לשלם את דמיו עַד שֶׁהתייקר וְעָמַד ערכו בְּמָאתַיִם זוז, נוֹתֵן להקדש
מָאתַיִם זוז, כערכו עתה.
מפרשת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם שחייב לשלם יותר
מערכו בשעת המשיכה, משום שנאמר בפדיון שדה מהקדש
(ויקרא כז יט), 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', שרק בנתינת הכסף קם החפץ
להיות שלו, ובמשיכה אינו קונה, והתייקר ברשות הקדש, ועליו
לשלם כערכו כעת, שזה שעת הקניין.
ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: הבא לקנות חפץ
מהקדש, וּמְשָׁכוֹ מהגזבר בְּהֵיתוּ שׁוה מָאתַיִם זוז, וְלֹא הִכְפִּיק
לְפִדּוּתוֹ – לשלם את דמיו עַד שֶׁהוזל וְעָמַד ערכו בְּמָנֶה, נוֹתֵן
להקדש מָאתַיִם זוז כערכו בעת המשיכה.
שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שמשלם יותר מערכו
בעת התשלום, הרי התבאר בדין הקודם שהתשלום כפי שעת
התשלום. עונה הגמרא, כדי שלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט המוכר לחבירו,
חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ, ובהדיוט אילו הוזל החפץ אחר המשיכה, היה
הקונה משלם כמחירו בעת המשיכה, והחפץ הוזל ברשותו, ולכן
אף בהקדש משלם בשעת היוקר.
ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פָּדָאוֹ לחפץ
בְּמָאתַיִם זוז, ששילם להקדש, וְלֹא הִכְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁהוזל וְעָמַד
ערכו בְּמָנֶה, נוֹתֵן להקדש מָאתַיִם זוז, כלומר, אינו מקבל מנה
בחזרה.
שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מה הטעם שנשאר ערכו מאתיים זוז,
הרי בעת המשיכה שווה רק מנה. עונה הגמרא, משום שנאמר
'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', שבנתינת הכסף קם החפץ להיות שלו, ואז היה
ערכו מאתיים, והוזל ברשותו.
ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פָּדָאוֹ לחפץ בְּמָנֶה,
ושילם להקדש, וְלֹא הִכְפִּיק לְמוֹשְׁכוֹ עַד שֶׁהתייקר וְעָמַד ערכו
בְּמָאתַיִם זוז, מַה שֶּׁפָּדָה במנה פָּדוּי, וְאֵין נוֹתֵן להקדש אֶלָּא מָנֶה,
כלומר, אינו צריך להוסיף.
מקשה הגמרא, אַמַּאי – מדוע אינו מוסיף, הָכָא נַמִּי נֵימָא – גם כאן
נאמר, שלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶקְדֵּשׁ, ובמכירה רגילה, אם
שילם ולא משך והתייקר החפץ, יכול המוכר לחזור בו ולדרוש
כפי היוקר.
מתרצת הגמרא, אָטוּ הֶדְיוֹט – וכי בשאר מכירות, אם שילם ולא
משך, והמוכר חוזר בו, לַאו כְּמִי שֶׁפָּרַע קָאֵי – וכי אינו מקבל עליו
קללת 'מי שפרע'. וכיון שגם הדיוט אינו רשאי לחזור בו, אף
הקדש לא יחזור בו.

משנה

המשנה שלפנינו מלמדת אילו מצוות אף נשים חייבות, ומאילו הן
פטורות. כָּל מִצְוֹת הַבָּן המוטלות עַל הָאָב לעשותן לו, אֲנָשִׁים חַיָּיבִין
וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל מִצְוֹת הָאָב המוטלות עַל הַבֵּן לעשותן לאביו,
אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּיבִין. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא –
שחיובה היא בזמנים מסוימים, אֲנָשִׁים חַיָּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת. וְכָל
מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָא, אלא נוהגת בכל עת, אֶחָד הָאֲנָשִׁים
וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין. וְכָל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא בֵּין שֶׁלֹּא
הַזְּמַן גְּרָמָא, אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים חַיָּיבִין, חוּץ מִכְּלַל תַּקִּיעַ וְכַל
תַּשְׁחִית וְכֹל תִּטַּמֵּא לַמֵּתִים שנשים פטורות מהן.

גמרא

מַאי הפירוש 'כָּל מִצְוֹת הַבֵּן עַל הָאָב'. אִילֵימָא – אם נפרש כָּל מִצְוֹת
דְּמִיחַיַּיב בְּרָא לְמֶיעֱבַד לַאֲבָא – שחייב הבן לעשות לאביו, כביבוד
אב ודומיהן, וכי נָשִׁים פְּטוּרוֹת מהן, וְהָתַנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא
יט ג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ', אֵין לִי איני לומד מכאן אֶלָּא שהאִישׁ
חייב במורא אב ואם, אִשָּׁה מִנַּיִן. אך בְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בסיום הפסוק
'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ' בלשון רבים, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם – משמע
שהציווי נאמר לשנים, לאיש ולאשה. הרי שאף נשים חייבות
במצוות אלו. אלא, אֲמַר רַב יְהוּדָה הָכִי קָאָמַר – כך תתפרש
המשנה, כָּל מִצְוֹת הַבֵּן הַמּוּטָלוֹת עַל הָאָב לַעֲשׂוֹת לִבְנוֹ, אֲנָשִׁים –
האב חַיָּיבִין, וְנָשִׁים – האם פְּטוּרוֹת. מוסיפה הגמרא, תָּנְיָא – שנינו
במשנתנו סיוע לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן – למה ששנו חכמים בברייתא. וכך
שנינו בברייתא, הָאָב חַיָּיב לעשות בְּבָנוֹ מצוות אלו, לְמוּלוֹ,
וְלִפְדּוֹתוֹ אם הוא בכור, וּלְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וּלְלַמְּדוֹ
אוּמָנוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהאב חייב אַף לְהַשִּׁיטוֹ – ללמדו לשחות
בַּמַּיִם, כדי שאם תטבע ספינתו ינצל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵינוֹ
מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת הרי הוא מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת. הגמרא תמהה על
דברי רבי יהודה, מלמדו לִיסְטוּת סַלְקָא דַּעְתָּךְ לומר, הרי הוא אינו
מלמדו כלום. מבארת הגמרא, אֶלָּא כוונת רבי יהודה לומר בְּאִילּוּ
מְלַמְּדוֹ לִיסְטוּת, מאחר שכשאינו מלמדו אומנות הוא אינו יודע
להתפרנס בעצמו, ומלסטם את הבריות.
הגמרא מבארת את המקור לכך שהאב חייב לעשות מצוות אלו
לבנו, ושואלת על הדין הראשון לְמוּלוֹ מָנָלָן – מנין שהאב חייב.
משיבה הגמרא, דִּכְתִיב (בראשית כא ד) 'וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ', מכאן שהאב חייב למול את בנו. הגמרא מוסיפה, שישנם עוד
שחייבים במילת הבן, וְהֵיכָא דְּלֹא מַהֲלֵיהּ אֲבוּהּ – ואם לא מלו אביו,
מִיחַיְיבֵי בֵּי דִּינָא לְמִימְהַל לֵיהּ – חייבים בית דין למולו, דִּכְתִיב
(בראשית יז י) 'הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר', ופסוק זה נאמר לבית דין. וְהֵיכָא
דְּלֹא מַהֲלֵיהּ בֵּי דִּינָא – ואם לא מלוהו בית דין, אינו נפטר בכך אלא
מִיחַיַּיב אִיהוּ לְמִימְהַל נַפְשֵׁיהּ – חייב הבן למול את עצמו כשיגדל,
דִּכְתִיב (בראשית יז יד) 'וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ
וְנִכְרְתָה'. מבררת הגמרא, אִיתֵּי – האם, מָנָלָן דְּלֹא מִיחַיְיבָא – מנין
שאינה חייבת למול את בנה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב (בראשית כא
ד) באברהם שמל את יצחק 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים', ומשמע
שדווקא 'אוֹתוֹ', כלומר את אברהם האב, ציוה אלוקים כן, וְלֹא
אוֹתָהּ ולא את שרה האם. שואלת הגמרא, אַשְׁכְּחָן מִידֵּי – בפסוק זה
למדנו שהאם [שרה] היתה פטורה באותה שעה, אך לְדוֹרוֹת
הבאים מָנָלָן שהאם פטורה. משיבה הגמרא, תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,
כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'צו' אֵינוֹ אֶלָּא זירוז – שיהא זריז לעשותו, וכן
שהדבר נוהג מִיָּד וּלְדוֹרוֹת הבאים. לשון זירוז יש ללמוד מִדִּכְתִיב
(דברים ג כח) 'וְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ', כלומר זרזהו
בעשיית הדבר. ושהדבר נוהג מִיָּד וּלְדוֹרוֹת הבאים, יש ללמוד
מִדִּכְתִיב (במדבר טו כג) 'מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם',
שהציווי הוא לאותה עת ולדורות הבאים. ומכיון שבפטור אשה
ממילת בנה נאמר 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה', אף לדורות הוא.
הגמרא ממשיכה לברר את המקור לשאר חיובי האב לבנו,
ושואלת לְפִדּוֹתוֹ מָנָלָן שהאב חייב. משיבה הגמרא, דבר זה מפורש
בתורה דִּכְתִיב (שמות לד ב) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה'. מוסיפה הגמרא,
וְהֵיכָא דְּלֹא פְּרֵקֵיהּ אֲבוּהּ – ואם לא פדאו אביו, מִיחַיַּיב אִיהוּ
לְמִפְרְקֵיהּ – חייב הבן לפדות את עצמו, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ
פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם', ותיבת 'תִּפְדֶּה' נהגת אף בלשון
'תִּיפָּדֶה', כלומר תפדה את עצמך. מבררת הגמרא, וְאִיתֵּי – היא,
האם, מָנָלָן דְּלֹא מִיפַּקְּדָה – מנין שאינה מצווית לפדות את בנה.
משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'תִּיפָּדֶה תִּפְדֶּה'. כלומר תיבת 'תִּפְדֶּה'
שמשמעותה תפדה אחרים, אפשר אף להגות אותה כאילו נאמר
'תִּפָּדֶה' שמשמעותה תיפדה בעצמך. לפיכך יש להקיש שני
משמעויות אלו זו לזו ולומר שכָּל שֶׁמְּצַוֶּה לְפַדּוֹת אֶת עַצְמוֹ ונכלל
בציווי 'תִּפָּדֶה', דהיינו האב [אילו היה בכור], מְצַוֶּה אף לְפַדּוֹת אֶת
אֲחֵרִים – את בנו, כפי שמשמע מהלשון 'תִּפָּדֶה'. וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצַוֶּה
לְפַדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, כלומר האם וכמבואר להלן, אֵינוֹ מְצַוֶּה לְפַדּוֹת
את אֲחֵרִים – את בנה. שואלת הגמרא, וְאִיתֵּי – האשה, מָנָלָן דְּלֹא
מִיחַיְיבָא לְמִיפְרַק נַפְשָׁהּ – מנין שאינה חייבת לפדות את עצמה [אם
היא בכורה]. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'תִּפְדֶּה תִּפָּדֶה', כלומר יש
להקיש את המשמעות העולה מתיבת 'תִּפְדֶּה' [לפדות את אחרים]
למשמעות העולה מתיבת 'תִּפָּדֶה' [תפדה את עצמך], ולומר כָּל

המשך בעמוד קצט

שֶׁאֲחֵרִים, דהיינו האב, מְצֻוִּים לְפָדּוֹתוֹ והוא נכלל בציווי 'תִּפְדֶּה', מְצֻוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כפי שמשמע מתיבת תִּפְדֶּה, וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּים לִפְדּוֹתוֹ אֵין הוּא מְצֻוֶּה לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, ומכיון שהאב אינו חייב לפדות את בתו [כמבואר להלן], אף היא אינה מצווית לפדות את עצמה. הגמרא מוסיפה ושואלת, וּמַנִּין שֶׁאֵין אֲחֵרִים, האב, מְצֻוִּין לִפְדּוֹתָהּ את הבת [בכורה]. משיבה הגמרא, דְּאָמַר קְרָא (שמות לד כ) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה', משמע רק את 'בָּנֶיךָ' אתה חייב לפדות, וְלֹא את בְּנוֹתֶיךָ.

תָּנוּ רַבָּנָן (משנה בכורות פ"ח מ"ו), אם הוּא – האב, בכור וזקוק לִפְדּוֹת את עצמו, וּבְנוֹ אף הוא בכור וזקוק לִפְדּוֹת, ואין לו ממון כדי פדיון שניהם, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ להיפדות. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, בְּנוֹ קוֹדְמוֹ. לפי שֶׁזֶּה – חיוב פדיון עצמו, עיקר מִצְוָתוֹ מוטלת עַל אָבִיו, וְזֶה – חיוב פדיון הבן, מִצְוַת בְּנוֹ המוטלת עָלָיו היא, לפיכך יקדים את מצוותו. הגמרא מבארת את מחלוקתם, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הַכֹּל מוֹדִין – ת"ק ורבי יהודה,

שכָּל הֵיכָא דְּלֵיכָּא – שאין לאב נכסים אֶלָּא בשווי חֲמֵשׁ סְלָעִים שהוא שיעור פדיון בכור, הוּא קוֹדֶם לִבְנוֹ – האב פודה את עצמו תחילה. מַאי טַעֲמָא – מה הטעם, משום שמִצְוָה דְּגוּפֵיהּ – הנעשית בגופו עֲדִיפָא ממצוה הנעשית בגופם של אחרים. כִּי פְּלִיגִי – המקרה בו נחלקו ת"ק ור"י, הוּא הֵיכָא דְּאִיכָּא – שיש לאב חֲמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים – קרקע בשווי חמש סלעים המשועבדת לכהן עבור פדיון עצמו, וְעוד נכסים בשווי חֲמֵשׁ סלעים בְּנֵי חוֹרִין – שאינם משועבדים.

רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מִלְוָה דִּכְתִיב בַּתּוֹרָה – כל חיוב ממון האמור בתורה, הרי היא כְּמִלְוָה הִכְתוּבָה בְּשִׁטְרֵי דָּמְיָא, וכל נכסי החייב משועבדים לפריעת חיובו כפי שהדין במלוה בשטר. ומכיון שיכול האב לפדות את עצמו מהנכסים המשועבדים, יקדים וּבָהֲנֵי חֲמֵשׁ – באותן חמש סלעים בני חורין פָּרִיק לְבְרֵיהּ – יפדה את בנו, שהרי אינו יכול לפדותו מהמשועבדים, וְרק אחר כך אָזִיל כֹּהֵן וְטָרִיף לֵיהּ לְחֲמֵשׁ מְשׁוּעְבָּדִים לְיִדֵיהּ – הולך הכהן וגובה מהלקוחות את חמשת הסלעים המשועבדים, עבור פדיון האב. וְרַבָּנַן סָבְרִי, מִלְוָה דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְיתָא – חיוב ממון האמור בתורה לַאו כִּכְתוּבָה בִּשְׁטָר דָּמְיָא, ואפילו עבור פדיונו אינו גובה אלא מבני חורין. נמצא שאינו יכול לפדות אלא את אחד מהם, וְהֵילְכָךְ מִצְוָה דְּגוּפֵיהּ עֲדִיפָא – מצוה הנעשית בגופו [פדיון עצמו] עדיפה, ויפדה את עצמו תחילה.הגמרא מביאה דין נוסף בענין סדרי הקדימה במצות פדיון הבן:

תָּנוּ רַבָּנָן, מי שמוטל עליו לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לָרֶגֶל, ואין לו כדי לקיים את שניהם, פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כָּךְ, כשתמצא ידו, עוֹלֶה לָרֶגֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עוֹלֶה לָרֶגֶל וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ. מפני שֶׁוּוֹ, מצות עליה לרגל, מִצְוָה עֲוֹבֶרֶת, שאינה אלא ברגל זה, וְוֹו, מצות פדיון הבן, מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ עֲוֹבֶרֶת, וזמנה הוא לעולם. שואלת הגמרא, בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, כְּרַקָּאַמַר טַעֲמָא – כפי שביאר את טעמו בברייתא, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, אֶלָּא רַבָּנַן מַאי טַעֲמַיְיהוּ – מה הטעם שנחלקו על רבי יהודה. מבארת הגמרא, משום דְּאָמַר קְרָא תחילה (שמות לד כ) 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה' וְהַדַּר – ורק אחר כך נאמר 'וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם', לפיכך משמע תקדים לפדות את בנך ורק אחר כך תעלה לרגל.

תָּנוּ רַבָּנָן, מַנַּיִן שֶׁאִם הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים מֻחֲמֵשׁ נָשִׁים, וכל אחד מהם בכור לאמו, שֶׁחַיָּיב לְפַדּוֹת כּוּלָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכן נאמר 'כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה', כלומר את כולם עליך לפדות. הגמרא תמהה, פְּשִׁיטָא – פשוט שהוא חייב לפדות את כולם, שהרי בְּפֶשֶׁט רֵיחָם תָּלָא וְנוֹלַד ראשון ממנה, אף על פי שאינו בכור מהאב. מיישבת הגמרא, מַהוּ דְּתֵימָא – הייתי סבור לומר, נֵילַף – נלמד דין פדיון הבן בגזירה שוה 'בְּכוֹר' 'בְּכוֹר' מִנַּחֲלָה – מירושת האב, שבפדיון הבן נאמר 'בְּכוֹר בָּנֶיךָ' ובירושת האב נאמר (דברים כא יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר וגו' יַכִּיר'. ונאמר, מַה לְּהַלָּן, בירושת האב, דין בכורה [שהבכור נוטל פי שנים] נאמר במי שהוא 'רֵאשִׁית אֹנוֹ' [שנולד ממנו ראשון], אַף כָּאן בפדיון הבן, אינו חייב לפדות אלא את מי שהוא גם רֵאשִׁית אוֹנוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן – לפיכך השמיעה התורה שהאב חייב לפדות את כולם.

הגמרא מבררת את המקור לחיוב האב לבנו לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, ושואלת מְנָלָן שהאב חייב בכך. משיבה הגמרא, שחיובו מפורש בתורה דִּכְתִיב (דברים יא יט) 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם'. מוסיפה הגמרא, וְהֵיכָא דְּלֹא אַנְמְרֵיהּ אֲבוּהּ – אם לא לימדו אביו, מְחַיַּיב אִיהוּ לְמֵינְמַר נַפְשֵׁיהּ – חייב הוא ללמוד בעצמו, דִּכְתִיב (דברים ה א) 'וּלְמַדְתֶּם אותם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂתָם'. מבררת הגמרא, אִיהִי, האם, מְנָלָן דְּלֹא מִיחַיְיבָא – שאינה חייבת ללמד את בנה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם' והתיבה נהגית אף בלשון 'וּלְמַדְתֶּם' שמשמעותה שתלמדו בעצמכם, לפיכך יש להקיש את שתי המשמעויות ולומר שכָּל שֶׁמְּצָוֶּה לְלַמּוֹד בעצמו [דהיינו האב] מְצָוֶּה אף לְלַמֵּד את בנו, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְצָוֶּה לְלַמּוֹד בעצמו [דהיינו האם כמבואר להלן], אֵינוֹ מְצָוֶּה לְלַמֵּד את בנו. שואלת הגמרא, וְאִיהִי, האשה, מְנָלָן דְּלֹא מִיחַיְיבָה לְמֵילַף נַפְשָׁהּ – שאינה מצווה ללמוד בעצמה. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב 'וְלִמַּדְתֶּם' 'וּלְמַדְתֶּם', ויש להקישם אף לענין זה ולומר שכָּל שֶׁאֲחֵרִים [כלומר אביו] מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ מְצֻוֶּה אף לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ, וְכָל שֶׁאֵין אֲחֵרִים מְצֻוִּין לְלַמְּדוֹ [דהיינו אשה כמבואר להלן] אֵין מְצֻוֶּה לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ. וּמַנַּיִן שֶׁאֵין אֲחֵרִים [כלומר האב] מְצֻוִּין לְלַמְּדָהּ את התורה, דְּאָמַר קְרָא (דברים יא יט) 'וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם', משמע שרק את בניכם עליכם ללמד וְלֹא את בְּנוֹתֵיכֶם.

תָּנוּ רַבָּנָן, הוּא צריך לִלְמוֹד וּבְנוֹ צריך לִלְמוֹד, ואין האב יכול לפרנס את שניהם אם ילמדו, הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם בְּנוֹ זְרִיז – מהיר להבין וּמְסוּלָּח וְתַלְמוּדוֹ מַתְקַיֵּים בְּיָדוֹ שאינו משכחו, יותר מהאב, בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, ויפרנס אותו האב. כִּי הָא – כמעשה שאירע ומשמע ממנו כדעת רבי יהודה. דְּרַב יַעֲקֹב בְּרֵיהּ – בנו דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שַׁדַּרְיֵיהּ אֲכוֹהּ לְקַמֵּיהּ דְּאַבַּיֵי – שלחו אביו ללמוד תורה לפני אביי. כִּי אָתָא – כאשר חזר רב יעקב, חֲזַיֵיהּ דְּלֹא הֲוָה מִיחַדְּרִין שְׁמַעֲתֵיהּ – ראה אביו ששמועותיו אינן מחודדות אצלו. אָמַר לֵיהּ אָנָא עֲדִיפָא מִינָּךְ – אני זריז וממולח יותר ממך, ומכיון שכן תּוּכִי אַתְּ דְּאֵיזִיל אָנָא – שוב אתה ופרנס את עצמך, ואני אלך ללמוד תורה. הגמרא מביאה את המשך המעשה, שָׁמַע אַבַּיֵי דְּקָא הֲוָה אָתֵי – שרב אחא בא אליו, הֲוָה הָהוּא מַזִּיק בֵּי רַבָּנָן דְּאַבַּיֵי – היה שרוי מזיק בבית מדרשו של אביי, דְּכִי הֲווֹ עָיְילֵי בְּתֵרֵין אֲפֵילוּ כֵּימָא הֲווֹ מִיתַּזְקֵי – שאפילו כאשר נכנסו לשם שני אנשים יחד וביום היו ניזוקים, שלא כשאר מזיקים שאינם מזיקים לשנים ואינם מזיקים ביום. לפיכך אָמַר לְהוּ אביי לאנשי העיר, שלֹא לֵיתֵי לֵיהּ אִינָשׁ אוֹשְׁפִּיזָא – שלא יתן לו אדם אכסניה ללון, ובלית ברירה הוא ילון בבית המדרש, וְאֶפְשָׁר דְּמִתְרְחִישׁ נִיסָּא – יתכן ובזכותו יתרחש נס ויִּתְרַגִּז המזיק. עַל פָּת – נכנס רב אחא בר יעקב וישן בְּהַהוּא בֵּי רַבָּנָן – באותו בית מדרש, וְאִידְּמֵי לֵיהּ – נראה לו המזיק כְּתַנִּינָא דְּשַׁבְעָה רֵישָׁוָותֵיהּ – כתנין בעל שבעה ראשים. והיה רב אחא מתפלל ובורע, וְכָל כְּרִיעָה דְּכָרַע רב אחא בתפילתו להתנצל מהמזיק, נָתַר חַד רֵישֵׁיהּ – נשר מהמזיק ראש אחד, עד שנשרו כולם ומת. אָמַר לְהוּ רב אחא לְמָחָר, אִי לֹא אִיתְרְחִישׁ נִיסָּא סַכִּינְתִּין – אם לא היה מתרחש נס, הייתם מביאים אותי לידי סכנה.

תָּנוּ רַבָּנָן, מי שצריך לִלְמוֹד תּוֹרָה וְלִישָּׂא אִשָּׁה, יִלְמוֹד תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. כי אם ישא אשה תחילה, יהיה טרוד בפרנסתו ולא יוכל ללמוד תורה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה לפי שיצרו מתגבר עליו בהרהורי עבירה, יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה, נוֹשֵׂא אִשָּׁה וְאַחַר כָּךְ יִלְמוֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, וכי מי שֶׁרֵיחַיִים תלויים בְּצַוָּארוֹ, כלומר שעסוק הוא בפרנסתו בכל שעה, וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, בתמידה. הרי אם ישא אשה ויצטרך לפרנסה לא יוכל לעסוק בתורה, לפיכך תחילה ילמד תורה ורק אח"כ ישא אשה. מבארת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו שמואל ורבי יוחנן, כיון שהָא לָן – דברי שמואל נאמרו לבני בבל, שהיו רגילים לצאת ממקומם כדי ללמוד תורה בארץ ישראל, ולא היה מוטל עליהם עול הפרנסה. לפיכך עדיף שישאו אשה תחילה כדי שישהו ללא הרהורי עבירה. וְהָא לְהוּ – דברי רבי יוחנן נאמרו לבני ארץ ישראל שהיו לומדים תורה במקומם, ואם ישאו אשה תחילה יהיו עסוקים בפרנסתם ולא יוכלו ללמוד תורה. לפיכך עדיף שילמדו תורה תחילה.

הגמרא מביאה מעשה אודות נישואין בגיל מוקדם. מַשְׁתַּבֵּח לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא – רב חסדא היה משבח את רב המנונא לפני רב הונא, דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא. אָמַר לֵיהּ רב הונא, כְּשָׁבָא רב המנונא לְגַדְּלוֹ – אצלך הֲבִיאֵהוּ לְגַדֵּי. כִּי אָתָא – כאשר בא רב המנונא לפני רב הונא, חֲזַיֵיהּ דְּלֹא פָּרֵיס סוּדְרָא – ראהו רב הונא שאינו מכסה את ראשו בסודר כפי שנהגו הנשואים, וְאָמַר לֵיהּ מַאי טַעֲמָא לֹא פָּרֵיסְתְּ סוּדְרָא – מדוע אינך חובש סודר. אָמַר לֵיהּ רב המנונא, מכיון דְּלֹא נְסִיבְנָא – עדיין לא נשאתי אשה. אַהֲדְרֵינְהוּ לְאַפֵּיהּ מִינַּיהּ – החזיר רב הונא את פניו מרב המנונא בקפידה, וְאָמַר לֵיהּ חֲזִי דְּלֹא חָזֵית לְהוּ לְאַפֵּי עַד דְּנָסְבְתְּ – ראה שלא תבוא לפני עד לאחר שתשא אשה. הגמרא מבארת שקפידתו היתה משום שרַב

המשך בעמוד קפג

הוּנָא לְמַעֲמֵיהּ – כשיטתו במקום אחר, דְּאָמַר, מי שהוא בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו אף לאחר שישא אשה, הוא נכשל בַּעֲבֵירָה של עריות. הגמרא תמהה, וכי הוא נכשל בַּעֲבֵירָה סַלְקָא דַּעְתָּךְ – עולה על דעתך לומר. אֶלָּא אֵימָא – אלא תפרש כך, שֶׁכָּל יָמָיו הוא נכשל בְּהַרְהוּר עֲבֵירָה. ובענין זה אָמַר רָבָא, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לָאָדָם מָתַי יִשָּׂא אִשָּׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ ונעשה בן עֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא אשה, אוֹמֵר הקב"ה תִּיפַּח האש בְּעַצְמוֹתָיו של אותו אדם ותייבש את לחלוחיתם. אָמַר רַב חִסְדָּא, זַאי דְּעָדִיפְנָא מֵחַבְרַאי – הסיבה שאני עדיף במעלה על חברי, משום דְּנָסֵיבְנָא בִּשְׁיתְסַר – שנשאתי אשה בגיל שש עשרה, וְאִי הָוֶה נָסֵיבְנָא בְּאַרְבֵּיסַר – ואם הייתי נושא קודם לכן, בגיל ארבע עשרה,